

YASHIL

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№6

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Elektron nashr. 860 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-iyunda ruxsat etildi.

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayeich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni shakllantirishda xitoy va rossiya investitsiyalarining qiyosiy tahlili.....	20
Malikov Numonjon Kamalovich	
Raqamli texnologiyalarning makroiqtisodiy barqarorlikka ta'siri	26
Sherzod Rajabov, Istora Abdusalomova	
Reducing inequality through human capital development: a comparative analysis of policies in the european union and uzbekistan	30
Iloxmonov Jaxongir Alisher o'g'li	
Hududiy raqamli infratuzilmaning xizmat ko'rsatish sektoriga ta'siri: samarqand viloyati misolida	39
Musinov Dilshod Sultanovich	
Ways to improve quality in hotels through digital technologies	44
N.A. Rakhmonova	
Проблемы и пути внедрения механизма налогового стимулирования центров инновационного роста нового узбекистана.....	48
Умаров Б. С.	
Влияние протекционистской политики на инвестиционные стратегии промышленных предприятий.....	55
Ёдгоров Сардорбек Самадович	
Fiskal siyosat tahlili: aholi bandligi; aholi daromadlari; soliqqa tortish.....	61
Isroilov Boxodir Ibragimovich, Navruzova Farog'at Abdihamid qizi	
Problems in entrepreneurial potential development: a comprehensive analysis of contemporary barriers and challenges	67
Baxtiyor Xabibullayev Abdulvoxid o'g'li	
Tijorat banklarida aholi omonatlarining jozibadorligini oshirishning metodologik asoslari va amaliy yo'nalishlari	73
Xakimov Zoxid Norbo'tayevich	
To'lov aylanmasining mohiyatini aniqlashda to'lov va to'lov oqimlarining roli.....	78
I.F.Sayfiddinov	
Moliyaviy inklyuzivlikni ta'minlovchi samarali soliq siyosati.....	83
Artikov Ne'matulla Abdusalamovich	
Youth, digital finance, and the gig economy in uzbekistan	86
Akmal Boymurodov	
Aktsiyadorlik jamiyatlari korporativ boshqaruvda qaror qabul qilishda raqamli texnologiyalardan foydalanish masalalari	91
Xabibullaeva Shirinxon Tohir qizi	
В условиях трансформации обеспечение развитие образования и нуки в сфере подготовки управленческих кадров	98
Суюнов Дилмурод Холмурадович	
Ипотечное кредитование как инструмент социальной политики в узбекистане	104
Базарова Нигора Равшановна	
Kichik biznes subyektlari tomonidan hudud aholisi bandligini ta'minlashning ijtimoiy va iqtisodiy natijalari.....	110
Ergasheva Nigora Abdigapparovna	
Kichik korxonalar istiqbolli hududlarda sanoat ishlab chiqarish holati dinamikasi.....	114
Xonto'rayev Obbosxon Kamolxon o'g'li	
Banklarning aktivlarini daromadliligini oshirish yo'llari	118
Elbusinova Umida Khamidullaevna	

Ekologik omillar o'zgarishining dehqon xo'jaliklari yalpi hosiliga ta'siri	123
Otamurodova Dildora Abdukrimovna	
O'zbekiston tijorat banklarining yashil iqtisodiyotdagi o'rni	128
Eshev Furqat A'zamovich, Ibragimova Feruza Axtamovna, Jumanazarova Malika Baxtiyorovna, Raxmatova Mohina Dilmurod qizi	
Использование интеллектуальных технологий в процессе обслуживания клиентов банка	132
Хашимова Дилёра Пахритдиновна	
Innovatsion faoliyatning moliyaviy rag'batlantirish va boshqaruv samaradorligini belgilovchi omil va jihatlari	138
Baxriddinov Nodirbek Zamirdinovich	
Import tovarlari bo'yicha aksiz solig'ini undirishning nazariy asoslari	143
Abdurasulov Murodjon Bahrom o'g'li	
Роль цифровых валют центральных банков в модернизации платёжной инфраструктуры: мировой опыт и перспективы Узбекистана	150
Срожиддинова З.Х., Тухтасинова Д.Н.	
Tijorat banklarida chakana to'lov tizimlarini nazariy asosi	155
Sultonov Davronjon Rustam o'g'li	
Tikuv-trikotaj korxonalarida raqobatbardoshlikni oshirishda strategik menejmentning roli	161
Mamatraimov Islom Mamanazarovich	
Ta'lim, ekologiya va raqamlashtirish sohalarida bolalar va o'smirlar turizmini integratsiyalash: xalqaro tajribalar va O'zbekiston	170
Islomova Dilrabo Salomovna	
Iqtisodiy masalalarni matritsalar nazariyasi asosida modellashtirish va python dasturlash tilida yechish	175
Tojiyev Ilhom Ibraimovich, To'rayeva Feruza Dilmurodovna, Namozova Barchinoy G'ayrat qizi, Baxronova Zuhra Otaniyoz qizi	
Pul bozori barqarorligini ta'minlashda tijorat banklarida likvidlikni boshqarish samaradorligi	188
Sattorova Nasiba G'aniyoz qizi	
The role of digitalization of healthcare in the implementation of the safe city project	192
Akbarjon Iminov	
Аутоиммунные поражения центральной нервной системы, возникающие после стрептококковой инфекции	198
Умарова Саодат Сулаймоновна, Нормакматов Бахтиёр Ботиралиевич	
Iqtisodiyotiga yo'naltirilgan investiyalar tahlili	204
Namozov Olim Botirovich	
Creating a favorable climate for investment in agriculture	209
U.I.Djumaniyazov, B.J.Mirzaev	
Davlat ishtirokidagi korxonalarni korporativ boshqaruvni xalqaro standartlari asosida takomillashtirish	214
F.Djalilov	
Davlat tibbiyot tashkilotlarida ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy su'gurt qilish xarajatlarini hisobi	222
Kuliboyev Azamat Shonazarovich	
O'zbekistonda bank operatsion xarajatlari buxgalteriya hisobi	227
Qurbonova Sitara Vahobjon qizi	
O'zbekistonda kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarini rivojlantirishning strategik yo'nalishlari	233
Musayev Ozodjon Shavkat o'g'li	
Пути обеспечения стабильного экономического роста в условиях перехода к зелёной экономике, совершенствования государственной экономической политики и повышения эффективности внедрения принципов цикличной экономики	237
Худайбергенова Адалат Негматуллаевна, Убайдуллаев Сирожиддин Жамшидович, Файзиёва Хамида	

Кудратовна, Эшбоев Миржалол Бахромович	
O'zbekiston sanoatining iqtisodiy holatini baholash	241
Mamanazarov Oybek Shomurodovich	
Maktabgacha ta'limda tayanch kompetensiyalarni shakllantirishda matematika va savod asoslarining didaktik yechimlari.....	247
Mingboyeva Guldorxon Maxmudovna	
Soliq tizimida soliq riskini baholash uslubiyoti.....	252
Nasimov Ravshanjon Azimovich	
Budjetni rejalashtirish tizimida jismoniy shaxslar daromadlari bo'yicha prognozlashni takomillashtirishning metodologik asoslari	260
Babaev Shavkat Bayramovich	
Понятие и сущность денежного потока в системе финансового управления.....	267
Машарипова Шахло Адамбаевна	
Yashil mehmonxonalarda strategik tahlil metodologiyasi	274
Rasulova Nigora Yusupovna	
Цифровая трансформация: новые возможности и современные тенденции в управлении бизнесом и инвестициями.....	279
Баратова Динора Алишеровна	
Mehmonxonalarda xizmat ko'rsatishning sifati va samaradorligini baholash.....	283
Ikromov Akbar Farxod o'g'li	
Модель внедрения open banking в Узбекистане: предложение на основе международного опыта и локальных особенностей.....	288
Камалов Шухрат Камалович, Аскарова Дилором Хожимуратовна, Баходиров Жасурбек Олёрбек ўғли, Маликов Шохрух Шокирович, Тенгелова Фарангиз Мажид кизи	
O'zbekistonda islom moliyasini joriy qilishning yo'llari	295
Ashurbayev Farrux Alisher o'g'li, Tuxsanov Eldor Dilmurod o'g'li	
AQSH tajribasiga ko'ra eksportni iqtisodiy o'sishga tasiri	299
D.E.Qarshiev	
Iqtisodiyotni tartibga solish orqali aholi farovonligini oshirishning ahamiyati	304
Berdibekov A.	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish va aholi moliyaviy savodxonligini oshirishda inklyuziv molianing ahamiyati.....	308
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Problems of the financial mechanism influence for stable and inertial development of enterprises.....	313
Zaynalov Jakhongir Rasulovich, Alieva Susanna	
Tibbiyot turizmni rivojlantirish va uning salohiyatini iqtisodiy baholashning ilmiy va uslubiy asoslari	317
Vofaxojayeva Dilafruz Marufovna	
Turistik destinatsiyalar va raqamli marketing texnologiyalari orqali turizm barqarorligini transformatsiya qilish	322
Nurmuhammadxon Oppoqxonov	
Kichik va o'rta biznes moliyaviy barqarorligining kambag'allikni kamaytirishdagi ahamiyati.....	327
Djamalov Xasan Numanjanovich	
Qoraqalpog'iston respublikasida turizmni rivojlantirishning tashkiliy va iqtisodiy salohiyatini baholash.....	335
Xoshimov Baxrom Baxadirovich	
O'zbekiston turizm sektorida tog' turizmining ulushi.....	343
Alimov Abduvakil Komil o'g'li	
O'zbekiston respublikasida investitsiya faoliyatini moliyaviy boshqarish va bunda xorij tajribasi.....	348
Ismailov Dilshod Anvarjonovich	

Tadbirkorlik faoliyatini samarali boshqarishda raqamli texnologiyalardan foydalanishning holati.....	354
Sattarov Xayrulla Fayzullayevich	
Tadbirkorlik faoliyatida innovatsiyalarni rivojlantirish strategiyasini tanlash va asoslash	358
Shakirova Madinaxon Gafurdjanovna	
O'zbekistonning xalqaro valyuta-moliya tashkilotlari bilan o'zaro hamkorlik aloqalarini mustahkamlash yo'nalishlari.....	362
Gulmurodova Marjona Olimjon qizi, Turg'unova Zohida Shavkat qizi, Umida Yuldasheva	
Jismoniy shaxslarning daromadlarini soliqqa tortish tartibini takomillashtirish.....	367
Bobomurotova Manzura Panji qizi	
Aksiyadorlik jamiyatlari va qimmatli qog'ozlar bozori o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlar	372
Berdaliyev Javohir Jahongir o'g'li	
Farg'ona viloyati mahallalarida tadbirkorlikni va hunarmadchilikni rivojlanishi holati tahlili	379
Tuxtasinov Zafarjon Odiljonovich	
Проблемы охраны окружающей среды и формирования «зеленой экономики»	389
Ёдгорова Мухайё Шухратовна, Иминова Наргиза Акрамовна	
The evolution of passenger transport in uzbekistan and its impact on economic growth.....	392
Naubetova Ziyada Niyet kizi	
Davlat tibbiyot tashkilotlarida ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish xarajatlarining hisobi.....	397
Kuliboev Azamat Shonazarovich	
Jahon sug'urta amaliyotining O'zbekiston sug'urta bozorining rivojlanishiga ta'siri	402
Kuvatova Dinara Anvarovna	
Milliy iqtisodiyotda xorijiy investitsiyalarning ahamiyati va ta'sir mexanizmlari	406
Abdullayev Zoxid Xolxo'jayevich	
Xaridorlar bilan hisob-kitoblar auditida moliyaviy tahlil usullarini qo'llash xususiyatlari.....	411
Saginbaev Sultanbek Turdibay o'g'li, Sultamuratov Qallibek	
The function and value of commercial banks in fostering capital market growth	416
Isakov Janabay Yakipbaevich	
Raqamli texnologiyalarning korxonalar risk boshqaruvidagi rolini swot tahlili orqali tadqiq etishning ahamiyati	427
Tojimatov Izzatbek Ikromali o'g'li	
Germaniyaning deutsche banki va buyuk britaniyaning barclays banki xizmatlar amaliyoti va uni o'zbekiston bank tizimi faoliyatiga qo'llash yo'llari	432
Raxmatov Temur Sotiboldiyevich	
The state and development trends of business process auditing in joint-stock companies in uzbekistan.....	439
Utegenova Sarbinaz Turdimuratovna	
Mamlaktimizda amaldagi budjetlararo munosabatlarning tartibi hisobi, hamda uning ahamiyati	444
Tuxsanov Eldor Dilmurod o'g'li, Saydullayeva Zeboxon Shukrilla qizi	
Qurilish materiallari sanoatida innovatsion klasterlarni boshqarishni takomillashtirish	462
Xaydarova E'zoza Shukurullayevna, Li Zin Bo	
Barqaror rivojlanish va yashil iqtisodiyotning mamlakatimizda so'nggi yillardagi oshib borayotgan ahamiyati	467
Bahodirova Mohigul	
Conceptual framework for boosting the financial and economic performance of investment projects in industrial enterprises.....	472
Sarriev Kahraman Ramatullaevich	
Bandlik va ayollar tadbirkorligi	477
Ibodullayeva M.S.	

Mamlakatimiz yalpi ichki mahsulotini ekonometrik prognozlash	482
A'zamov Musurmon Axmadovich, Islomov Javohir	
Eksport siyosatini tadbirkorlik faoliyati rivojlanishiga ta'siri	488
Suvonov Ibrohim Izbosarovich, Abdug'aniyev Murodjon Shavkat o'g'li	
Aholini ish bilan ta'minlashda qishloq aholisini mehnat salohiyatidan foydalanish.....	492
Noiba Qodirova Maxmud qizi	
Yashirin iqtisodiyotni kamaytirishda rasmiy bandlik va moliyaviy munosabatlarni rivojlantirish	497
Xalimbetov Farxad Bagibekovich, Reyimberdiyev Baburbek Adilbek o'g'li	
Analysis of touristic potential and capacity of ecotourism sites	501
Abdurakhmanova Akida Faizulla kizi	
Xorijiy investitsiya ishtirokidagi korxonalarni moliyalashtirishni takomillashtirish.....	509
Salohiddinov Jaloliddin	
Infratuzilma va bozor infratuzilmasi tushunchalarining nazariy tavsifi	516
G'aniyev Botir Baxtiyorovich	
O'zbekiston va xorijiy davlatlarda aksiyadorlik jamiyatlarining qimmatli qog'ozlar orqali kapital yig'ish strategiyalari	520
Dilnozaxon Muxitdinova	
Iqtisodiy inqiroz paytida korxonalarda likvidlilikni boshqarish strategiyalari	527
Abdusalomova Nodira Bakhodirovna, Jabborova Sevinch Xusanovna	
O'zbekistonda islomiy mikromoliyaviy xizmatlar orqali ish bilan bandlikni oshirish istiqbollari.....	532
Mamatkulov Humoyun Bobir-ugli	
Textile enterprises and changing market conditions: integration of demand analysis, trend forecasting and strategic assortment management	536
Ikramova Nodira Burkhon kizi	
Aksiyadorlik korxonalari boshqaruv tizimida korporativ madaniyatni takomillashtirish	540
Umarchodjaeva Muyassarhon Ganievna, Omanova Nargiza Rustam qizi	
Moliyaviy faoliyat natijalari hisobi va auditini takomillashtirish.....	548
Po'latov Xudoyberdi Uktamovich, Abduxoliqov Isomiddin Ikrom o'g'li	
Rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda iqtisodiyotning real sektori korxonalariga kreditlar bo'yicha foiz stavkalariga ta'sir ko'rsatishda markaziy banklarning qayta moliyalash stavkalarining rolini tahlil qilish	553
Jabbarov Eliboy, Abdullayeva Charos Abdullo qizi	
O'zbekistonda qishloq xo'jalik mahsulotlarini qayta ishlashda innovatsiyalarning roli va iqtisodiy samaradorligi	558
Raximov Baxromjon Ibroximovich, Solohiddinov Nuriddin Sirojiddin o'g'li	
Sirkulyar iqtisodiyotni rivojlantirish orqali chiqindilarni boshqarish muammosini bartaraf etish yo'llari	563
Narzullayev Elmurod Shuxrat o'g'li, Hamrokulov Ulug'bek Abdurahmatovich	
Korxonani samarali boshqarishni ta'minlash strategiyalari	567
D.Mutalova	
Masofaviy ta'lim platformalarining qiyosiy tahlili va funksional xususiyatlari.....	571
Nabieva Nilufar Nabi qizi	
Raqamli iqtisodiyotning jamiyat hayotiga ta'siri.....	577
Aripova Ziyoda Xayrullayevna, Nurmuxamedova Tursunoy Usmonovna	
Transportda turistik xizmatlarni boshqarish mexanizmini takomillashtirish.....	581
Tuychiyev Anvarjon Muxtorjonovich	
Ipak yo'lining tarixiy madaniy merosi va hunarmandchiligi: dolzarb muammolar va tadqiqot istiqbollari	584
Xushnazarova Maxzuna Gulamdjanovna	

Eksport faoliyatini rag'batlantirishda institutsional va moliyaviy mexanizmlarning roli.....	589
Umarkulov Kodirjon Maxamadaminovich	
Elektron pul evolyutsiyasi.....	595
Marpatov Mavlonxon Dadashevich	
Yashil iqtisodiyotga o'tish jarayonida sanoat korxonalarining roli.....	600
Nasullayeva Yoqutoy Nasim qizi	
O'zbekistonda turizm marketingi va raqobatbardoshligini oshirish	606
Ikramova Nasiba Axmadovna	
Kambag'allikni qisqartirishning zamonaviy yo'nalishlari.....	610
Mirzayev Qulmamat Jonuzoqovich, Shodiyev Fazliddin Qalandar o'g'li	
Jamiyatda imkoniyati cheklanganlarning bandligini ta'minlashning ijtimoiy-iqtisodiy asoslari.....	615
Tilavova Munisa Maxmudovna	
Moliyaviy matematika vositalarining O'zbekiston kredit tizimidagi qo'llanilishi.....	620
Shamsiyeva Nigora Rafiq qizi	
Ecological sustainability in tourism: regional practices and global reflections.....	626
Sayyora Safaeva	
Quyi amudaryo mintaqasida turli darajadagi destinasiyalararo ixtisoslashgan klasterlarni shakllantirish asoslari va ularning o'ziga xos jihatlari.....	631
Doschanov Tangirbergen, Ollanazarov Bekmurod Davlatmurotovich	
Fine dining restoranlarida marketing strategiyalarining shakllanishi va mijoz jalb qilishda ularning ahamiyati.....	641
Jumaniyazova Sarvinaz Mansur qizi	
Soliq to'lovchilarning majburiyatlari bajarilishini kontseptual asoslari va shartlari asoslari xususida.....	644
Abdusherozov Abdullo Baxtiyorovich	
Davlat sektoridagi tashkilotlarda smetalar tuzish tartibi	651
Abdulaziz Norquchqorov Ziyadullayevich	
Качественное развитие рынка труда узбекистана.....	657
Мамадалиева Хафиза Холдаровна	
Kichik biznes subyektlarining aholi bandligini ta'minlash orqali kambag'allik darajasini pasaytirishdagi o'rni.....	664
Maxamadaliyev Boburbek Baxodir o'g'li	
Устойчивое развитие esg-менеджмента: от тренда к фундаментальной стратегии выживания и процветания.....	670
Собирова Нилуфар Бекпулат кизи	
Sirdaryo viloyatida investitsion faollikni oshirishda davlat va xususiy sektor hamkorligi	676
Mamatqulova Muxlisa Komiljon qizi	
Qurilish loyihalarini moliyalashtirishning milliy va xalqaro tajribasi	681
Yashin Iboyev	
Xizmatlar sohasida innovatsion muhitni yaratishning dolzarb masalalari.....	687
Kamoliddin Mamatqulovich Ibodov, Jamshid Abduxaliqovich Xolboyev	
Sanoat korxonalarining raqobatbardoshligini boshqarishda tovar aylanmasi tahlili.....	692
Jumayeva Gulrux Jo'raqulovna	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda innovatsion faoliyatning moliyaviy va boshqaruv hisobini takomillashtirish masalalari	698
Xushvaqtova Nozanin Nurbek qizi	
Effect of processing on nutrients in tomato products.....	706
Ergasheva Muhabbat Komil kizi	
Asosiy vositalarni davomiy (uzluksiz) baholash.....	710
Kuziev Islom Nematovich, Raxmonov Xurshidbek Shavkat o'g'li	

Sun'iy intellekt: Markaziy banklarni qanday o'zgartirmoqda?	715
Shahboz Qozoqov Ortiqbaevich	
Kichik biznes subyektlarida tashkil etilgan baliqchilikka ixtisoslashgan xo'jaliklarning mamlakat oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashdagi o'rni.....	720
Vazirov Azamat Yoqubjonovich	
Korxonalarning marketing faoliyatini strategik rivojlantirish yo'nalishlari.....	725
Isokboeva Zilola Rustam qizi	
К целям повестки 2030: анализ экономических индикаторов узбекистана	728
Салахутдинова Юлдуз Голибовна	
Современное состояние исследований в области использования цифровых технологий в инвестиционной деятельности	734
Ирмухамедова М.Д.	
Tijorat banklarining raqamli transformatsiyasi jarayoni, uning imkoniyatlari va xavf-xatarlarini tahlil qilish.....	741
Eshqobilov Ahmat Jovliyevich	
Aholi sonining o'sishi va iqtisodiy infratuzilmaga yuklanish: hududiy tahlil	745
To'rayev Nurbek Baykulovich	
O'zbekistonda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash va boshqarishning hududiy rivojlantirish strategiyasi	751
Nuraliev Temurjon Erkinjon o'g'li	
O'zbekistonning zamonaviy korxona va tashkilotlarda boshqaruv masalalari	756
Ahtamova Mohigul Erkinovna	
Davlat tashkilotlarida ichki audit tuzilmalarini tashkil etishni rivojlantirish	761
Nasimov Fazliddin Sirojevich	
Yashil moliyalashtirishda sun'iy intellekt texnologiyalarining roli: imkoniyatlar va xavflar tahlili	765
Isoqulova Munisxon Abdurasul qizi	
Критерии экологичности бренда: как измерить «зеленый» имидж?	769
Носирова Чарос	
Qishloq xo'jaligini innovatsion texnologiyalar asosida boshqarish	775
Mamadiyarov Dilshad Uralovich, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	
Investitsion muhit tushunchasining makroiqtisodiy tahlili va nazariy model.....	780
Saidov Rasul Boltabayevich, Jo'rabekova Xumora Muzaffar qizi	
«O'ztransgaz» AJ faoliyatini 2024–2027 yillarga prognozlashtirishda ekonometrik modellar asosida tahlil	784
Sindorov Davlatbek Abdumajid o'g'li, Murodov Sardor Nurali o'g'li	
Favqulodda vaziyatlarning oldini olishga qaratilgan tibbiy profilaktik ishlar.....	791
Mahmudov Otamurod Hoshimovich, Murtazova Sh.N.	
Xizmat ko'rsatish sohasida elektron tijoratni rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillar tahlili.....	795
Maxmudov Lazizbek Ubaydullo o'g'li	
O'zbekiston chakana savdosi tizimi va uning rivojlanishi.....	806
Yaqubov Azizbek G'anibekovich	
Milliy iqtisodiyotni tartibga solishda davlatning o'rni va maqsadi	812
Amonov Mehriddin Oromiddinovich	
Investitsion faoliyatni amalga oshirishning xorij tajribasi va mamlakatimizda foydalanish istiqbollari.....	816
O'tamurodova Surayyo Shokirjon qizi	
Uy-joy fondini boshqarish samaradorligini oshirishda zamonaviy sifat menejmenti tizimining o'rni.....	822
Asadullina Nailya Ramilevna, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	

Значение искусственного интеллекта в области педагогики на основе мультимедийных приложений	829
Бегалиев Файзали Умаралиевич	
Sog'lomlashtirish turizmida ekologik va ijtimoiy ta'sirlarning sintezi	832
Naimov Saidjon Yusup o'g'li	
Kasbiy ta'lim tashkilotlarida o'quvchilarni raqamli kompetensiyasini baholashning metodologik asoslari	835
Maxkamova Zuxra Tursunpulotovna	
Обзор по теме Современные системы управлением возбуждение синхронных машин и перспективы их развития (Формирования законов управления)	841
Алиев Абдор Мураткулович	
O'zbekistonda turizm va servis sohasida davalt- xususiy sheriklik mexanizmidan foydalanish istiqbollari	846
Mamayusupova Dilovarxon Begmatovna	
Tijorat banklarida operatsion risklarini baholash va boshqarish tizimini tashkil qilish	850
Jaxongir Rabbimov	
Tomorqa xo'jaliklari faoliyatini tahlil qilishda statistik modellar va metodlardan foydalanish yo'nalishlari	855
Turobov Sherzod Alisherovich	

TOMORQA XO'JALIKLARI FAOLIYATINI TAHLIL QILISHDA STATISTIK MODELLAR VA METODLARDAN FOYDALANISH YO'NALISHLARI

Turobov Sherzod Alisherovich

Qarshi davlat texnika universiteti dotsenti, i.f.f.d. (PhD)

E-mail: sh.turobov@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada tomorqa xo'jaliklari faoliyatining statistik tahlilini zamonaviy ilmiy-uslubiy yondashuvlar asosida amalga oshirish zarurati asoslab berilgan. O'zbekiston Respublikasi sharoitida tomorqa xo'jaliklarining iqtisodiy salohiyatini baholashda qo'llanilishi mumkin bo'lgan statistik modellar tahlil qilinib, mavjud holatga mos metodologik yechimlar taklif etilgan. Qashqadaryo viloyati misolida statistik ko'rsatkichlar asosida tomorqa xo'jaliklari samaradorligining dinamik o'zgarishlari tahlil qilingan hamda resurslardan foydalanish darajasi va ishlab chiqarish imkoniyatlarini oshirish bo'yicha ilmiy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: tomorqa xo'jaligi, model, metod, statistik tahlil, miqdor, guruhlash, hisob, ko'rsatkich, daromad, shaxsiy tomorqa.

Abstract: This article substantiates the necessity of conducting a statistical analysis of subsidiary farm activities based on modern scientific and methodological approaches. Statistical models applicable to assessing the economic potential of subsidiary farms in the context of the Republic of Uzbekistan are analyzed, and methodological solutions relevant to the current situation are proposed. Using the case of the Kashkadarya region, the study analyzes the dynamic changes in the efficiency of subsidiary farms based on statistical indicators and develops scientific recommendations aimed at improving resource utilization and enhancing production capacity.

Key words: subsidiary farm, model, method, statistical analysis, quantity, classification, accounting, indicator, income, personal subsidiary farm.

Аннотация: В данной статье обоснована необходимость проведения статистического анализа деятельности подсобных хозяйств на основе современных научно-методологических подходов. Проанализированы статистические модели, которые могут быть применены для оценки экономического потенциала подсобных хозяйств в условиях Республики Узбекистан, и предложены методологические решения, соответствующие текущей ситуации. На примере Кашкадарьинской области проведён анализ динамики изменения эффективности подсобных хозяйств на основе статистических показателей, а также разработаны научные рекомендации по повышению уровня использования ресурсов и расширению производственных возможностей.

Ключевые слова: подсобное хозяйство, модель, метод, статистический анализ, количество, группировка, учет, показатель, доход, личное подсобное хозяйство.

KIRISH

Dunyo miqyosida ijtimoiy-iqtisodiy hayotning globallasuvi natijasida mamlakatlar iqtisodiyotida qishloq xo'jaligining ahamiyati ortib bormoqda. Ayniqsa, rivojlanayotgan davlatlar sharoitida qishloq xo'jaligi nafaqat oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashda, balki iqtisodiy barqarorlik, ijtimoiy taraqqiyot va ekologik muvozanatni saqlashda ham muhim rol o'ynamoqda. Qishloq xo'jaligining iqtisodiyotdagi o'rni uning global iqtisodiy zanjirda asosiy tarmoq sifatida faol ishtirok etishi, shuningdek barcha ishlab chiqarish yo'nalishlari, ayniqsa, sanoat va xizmatlar sektorining rivojlanishiga turtki bo'lishi bilan belgilanadi.

Hozirgi kunda rivojlangan mamlakatlar tajribasida qishloq xo'jaligi tarmog'ining barqarorligini ta'minlashda tomorqa xo'jaliklarining roli tobora ortib bormoqda. Tomorqa xo'jaligi – qishloq hududlarida istiqomat qiluvchi aholining asosiy iqtisodiy faoliyat shakli bo'lib, u oziq-ovqat ta'minoti, daromad manbai va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda muhim omil sifatida xizmat qilmoqda.

Mamlakatimizda ham tomorqa xo'jaliklari faoliyatini samarali tashkil etishga bo'lgan e'tibor tobora kuchaymoqda. Jumladan, "Tomorqa xo'jaligi to'g'risida"gi Qonun [1], O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Fermar, dehqon xo'jaliklari va tomorqa yer egalari huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish, qishloq xo'jaligi ekin maydonlaridan samarali foydalanish tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmoni [2], shuningdek, "Aholi tomorqalaridan foydalanish samaradorligini oshirishning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi [3] va "Fermar, dehqon xo'jaliklari va tomorqa yer egalari faoliyatini yanada rivojlantirishning tashkiliy chora-tadbirlari to'g'risida"gi [4] qarorlar hamda boshqa tegishli normativ-huquqiy hujjatlar mazkur sohada davlat siyosatining ustuvorligini ifodalaydi.

Har qancha huquqiy asoslar mavjud bo'lmasin, tomorqa xo'jaliklari faoliyatini statistik tahlil qilish, asosan, tanlanma kuzatuv natijalari asosida amalga oshirilmoqda. Xususan, tomorqalardan foydalanish darajasi, ishlab chiqarish imkoniyatlari, tomorqachilik bilan band bo'lgan shaxslar soni, ishlab chiqarish hajmlari, tomorqa yer egalari daromadlari, resurslardan foydalanish samaradorligi kabi ko'rsatkichlar har bir tomorqa xo'jaligi, mahalla fuqarolar yig'ini, qishloq va tumanlar miqyosida tizimli ravishda hisoblanmaydi. Natijada, mavjud statistik ma'lumotlar faqat ayrim hududlar va kichik guruhlar asosida shakllanadi, bu esa ularni umumlashtirish va keng ko'lamda taqqoslash imkoniyatlarini cheklaydi.

Hozirgi kunda hisob ishlari, asosan, viloyatlarda faoliyat yuritayotgan "Fermar, dehqon xo'jaliklari va tomorqa yer egalari kengashi" tomonidan yuritiladi. Biroq, kengash tomonidan shakllantirilgan ma'lumotlar jamlanma ko'rinishda bo'lgani uchun, ushbu ma'lumotlarga statistik metodlar orqali ishlov berish va ularni statistik modellashtirish imkoniyatlari cheklangan.

Tomorqachilikda statistik metodlarning qo'llanilishi va zamonaviy statistik modellarni ishlab chiqish ushbu xo'jaliklarning murakkab tizimini har tomonlama yoritishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu metodlar nafaqat mavjud holatni aniqlash va tahlil qilish, balki kelajakdagi rivojlanish tendensiyalarini prognoz qilish imkonini ham beradi. Shu bois, tomorqa xo'jaliklarining statistik tahlili va modellashtirilishi qishloq xo'jaligi sohasida davlat siyosatini shakllantirish, resurslardan foydalanishni boshqarish hamda barqaror rivojlanishni ta'minlash uchun zarur ilmiy asos bo'lib xizmat qilishi lozim.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Tomorqa xo'jaliklarining hisobini yuritish – shaxsiy tomorqa yer uchastkalaridan foydalanib, tomorqa xo'jaligini tashkil etayotgan shaxslar tomonidan ixtiyoriy ravishda taqdim etiladigan ma'lumotlar asosida amalga oshiriladi. Ushbu jarayon fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari tomonidan Tomorqa xo'jaliklarini hisobga olish reyestrini shakllantirish orqali olib boriladi [1].

Tomorqa xo'jaligining kelib chiqishi, ushbu xo'jalik faoliyatini tashkil etish, uni statistik jihatdan o'rganish, funksiyalari hamda iqtisodiyotning faol subyekti sifatida samarali boshqarish masalalari ko'plab xorijiy olimlar tomonidan chuqur o'rganilgan. Xususan, N.I. Boychuk, Ye.S. Komeyeva, M.A. Axmedova, A.N. Romanov, G.I. Shmelev, V.V. Radayev va V.V. Shixovetslarning ilmiy izlanishlarida ushbu masalalarning nazariy asoslari yoritilgan.

Tomorqa xo'jaliklarining daromad salohiyati va unga ta'sir qiluvchi omillar borasida Sh.T. Hasanov va Sh.A. Muratovlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda tomorqachilikda daromad miqdoriga quyidagi omillar sezilarli ta'sir ko'rsatishi aniqlangan: innovatsiyalardan foydalanish darajasi, yer egasining asosiy ish faoliyati turi, ekin maydoni hajmi, jinsi, yoshi hamda oila a'zolari soni. Ushbu bog'liqliklar matematik modellar orqali asoslab berilgan [5].

Tadqiqotchilar B.X. Mamatqulov va B.Q. Utanovlarning fikriga ko'ra, hozirgi kunda qishloq xo'jaligi statistikasi oldida turgan eng muhim vazifa – qishloq xo'jaligining rivojlanish holatini ifodalovchi ma'lumotlarni aniqlik bilan hisoblash va ularni tahlil qilish metodikasini takomillashtirishdan iboratdir [6].

Rossiyalik statist O.V. Guseva o'z tadqiqotlarida tomorqa xo'jaliklari statistikasi aniqligi va jozibadorligini oshirish maqsadida zamonaviy raqamli texnologiyalardan, jumladan, planshet qurilmalaridan foydalanish maqsadga muvofiqligini ta'kidlaydi [7].

S.W. Warren esa tomorqa xo'jaligini boshqarishdagi muammolarni statistik tahlil qilishdan ko'zlangan asosiy maqsad – xo'jalik egalariga daromadni oshirishga xizmat qiluvchi foydali axborotni aniqlashdan iboratligini ta'kidlaydi. Unga ko'ra, bu yondashuv qishloq xo'jaligi sohasi mohiyatini chuqurroq anglashga xizmat qiladi. Shu sababli, har qanday tadqiqot metodikasini muhokama qilishda ushbu maqsad doimo yodda tutilishi zarur [8].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada mavzuga oid me'yoriy-huquqiy hujjatlar, statistik axborotnomalar hamda yetakchi olimlarning ilmiy tadqiqot ishlari tahlil qilinib, olingan natijalar ilmiy jihatdan umumlashtirildi. Tadqiqot davomida kuzatish, guruhlash, monografik tahlil, taqqoslash, o'rtacha miqdorlarni aniqlash hamda tizimli yondashuv kabi zamonaviy ilmiy-uslubiy metodlardan keng foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekiston Respublikasida tomorqa xo'jaliklari aholining asosiy daromad manbalaridan biri sifatida iqtisodiyotda muhim o'rin egallaydi. Aynan tomorqa xo'jaliklari orqali oziq-ovqat xavfsizligi, bandlik darajasi hamda ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash imkoniyati yaratiladi. Bugungi global o'zgarishlar sharoitida ushbu sohani ilmiy asosda boshqarish va uni strategik yo'nalishlarda rivojlantirish zarurati ortib bormoqda. Bu borada statistik tahlil ajralmas vosita sifatida maydonga chiqmoqda.

Tomorqa xo'jaliklari faoliyatini samarali baholash va rejalashtirishda statistik yondashuvlar quyidagi asosiy yo'nalishlarni qamrab oladi:

- ekin yetishtirish hajmi va xilma-xilligini o'rganish;
- chorvachilik ko'rsatkichlari va ularning intensivligini baholash;
- yer resurslaridan foydalanish samaradorligini aniqlash;
- qo'shimcha daromad manbalarini baholash (issiqxona, asalarichilik, parrandachilik va boshqalar).

Shu bilan birga, tomorqadan yillik hosil olish darajasi, "bir kontur – bir mahsulot" va "daladan dasturxongacha" kabi zamonaviy ko'rsatkichlarni aniqlash va tahlil qilish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir.

Ushbu tahlil jarayonlari, avvalo, eksperimental va amaliy kuzatuvlar asosida to'plangan ma'lumotlarni guruhlash, tizimli tartibga solish, chuqur statistik tahlil qilish hamda mantiqan asoslangan talqin etishni o'z ichiga oladi. Ayniqsa, miqdoriy metodlar (regressiya, dispersiya, korrelyatsiya) bilan bir qatorda sifatli metodlar (ekspert baholash, klasterlash, kontent tahlil)ni qo'llash orqali real vaziyatni chuqur anglash va aniq qarorlar qabul qilish imkoniyati yuzaga keladi.

Statistik metodni tanlash — bu oddiy texnik bosqich emas, balki butun ilmiy izlanish natijadorligini belgilovchi strategik qarordir. Metodologik yondashuvlar har doim tadqiqotning asosiy maqsadlari va gipotezalari bilan uyg'unlikda tanlanmogi lozim. Bu esa tadqiqot natijalarining ilmiy asoslanganligi, ishonchiligi va amaliy ahamiyatga egaligini ta'minlaydi.

O'zbekiston sharoitida tomorqa xo'jaliklari faoliyati an'anaviy tajriba va zamonaviy yondashuvlar kesishmasida shakllanmoqda. Shu bois statistik tahlil bu sohada rivojlanish katalizatori sifatida namoyon bo'lmoqda. U ishlab chiqarish resurslaridan oqilona foydalanishni, rentabellikni oshirishni, iqlimiy, hududiy va demografik omillarni inobatga olgan holda qaror qabul qilishni hamda eng muhimi — mahalliy qishloq xo'jaligi siyosatini ilmiy asoslashni ta'minlaydi.

Tadqiqot doirasida Qashqadaryo viloyati misolida tomorqa xo'jaliklari ko'rsatkichlari statistik tahlil qilindi. Olingan ma'lumotlar jamlanma shaklda bo'lganligi sababli, ular an'anaviy statistik metodlar — guruhlash, taqqoslash, o'rtacha miqdorlarni aniqlash va tendensiyalarni baholash orqali tahlil qilindi. Ushbu yondashuv mavjud resurslardan foydalanish samaradorligini baholash va asosiy rivojlanish yo'nalishlarini aniqlash imkonini berdi.

Quyida keltirilgan jadval ma'lumotlarini tahlil qilganimizda, barcha asosiy ko'rsatkichlarda ijobiy o'sish tendensiyasi kuzatiladi. Jumladan, tomorqa xo'jaliklarining umumiy daromadlari 2020–2024-yillar oralig'ida 6 769 mlrd so'mga oshgan bo'lsa, xarajatlar 1 982 mlrd so'mga ortgan. Daromadlar qariyb uch baravardan ko'proqqa oshgani holda, bu o'sish resurslardan foydalanish samaradorligi, mahsulot turlari va bozordagi narxlar bilan chambarchas bog'liq.

2024-yilda bitta tomorqa xo'jaligiga to'g'ri keladigan o'rtacha foyda (yoki zarar) 11 378 ming so'mni tashkil etgan. Bu ko'rsatkich tashqi ko'rinishda ijobiy bo'lib ko'rinsa-da, mamlakatdagi inflyatsion kutilmalar va hozirgi iqtisodiy shart-sharoitlar bilan solishtirilganda, bu daraja qoniqarli emas. Shunga qaramay, mavjud resurs va imkoniyatlardan oqilona foydalanish orqali bu ko'rsatkichni bir necha barobarga oshirish mumkin.

1-jadval. Qashqadaryo viloyati tomorqa xo'jaligi ko'rsatkichlari (2020–2024-yillar)

Ko'rsatkichlar	Yillar					2024 yilda 2020 yilga nisbatan o'zgarish	
	2020	2021	2022	2023	2024	(+;-)	%
Tomorqa xo'jaliklari soni	462606	611459	611459	611459	611459	148853	132
Daromadlar (mlrd so'm)	3100	4012	4799	6082	9869	6769	318
Xarajatlar (mlrd so'm)	930	1204	1440	1825	2912	1982	313
Ekin maydoni (ga)	55963	65945	65945	65945	65945	9982	118
Foyda yoki zarar (mlrd so'm))	2170	2808	3359	4257	6957	4787	321
O'rtacha foyda yoki zarar (ming so'm)	4691	4592	5493	6962	11378	6687	243

O'zbekiston Respublikasida qishloq xo'jaligida islohotlarning izchil amalga oshirilishi natijasida boshqaruvning zamonaviy usullarini qo'llash, fermerlarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash, klaster tizimini keng joriy etish bilan bir qatorda, tomorqa xo'jaliklarini moliyaviy jihatdan qo'llab-quvvatlash masalasi ham oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash bilan chambarchas bog'liq hisoblanadi.

Bugungi kunda mamlakatimizda mavjud bo'lgan 4,9 millionta tomorqa xo'jaligining 766,8 mingtasi yoki 15,4 foizi shaharlarda joylashgan bo'lib, ular 48 ming gektar (ya'ni 6,5 foiz) yer resursiga ega. Mazkur maydonlarning 15,9 ming gektari (33,1 foiz) ekin yerlari, 13,2 ming gektari (27,4 foiz) ko'p yillik daraxtzorlar, 18,9 ming gektari esa (39,5 foiz) imoratlar bilan band bo'lgan yerlardan iboratdir [9].

O'zbekiston Respublikasida amal qilayotgan qonunchilikka ko'ra, tomorqa xo'jaliklarini hisobga olish reyestrda quyidagi ma'lumotlar aks ettirilishi belgilangan:

shaxsiy tomorqa yer uchastkasi egasining, shuningdek, u bilan birga yashovchi yoki tomorqa xo'jaligini yuritishda ishtirok etuvchi boshqa shaxslarning familiyasi, ismi, otasining ismi va tug'ilgan sanasi;

shaxsiy tomorqa yer uchastkasining don ekinlari, mevali va manzarali daraxtlar ekilgan, shuningdek, boshqa qishloq xo'jaligi mahsulotlari yetishtiriladigan (qayta ishlanadigan) umumiy maydoni;

qishloq xo'jaligi hayvonlari, asalarilar, parrandalar va ipak qurti qutillarining soni;

qishloq xo'jaligi texnikalari, uskunalari va transport vositalari soni haqidagi axborot [1].

Hozirda mahalla fuqarolar yig'inlarida yuritilayotgan "Ombor daftari"da tomorqa xo'jaliklarining umumiy ko'rsatkichlari qayd etilgan bo'lsa-da, bu ma'lumotlar zamonaviy statistik tahlil metodlarida qo'llanish uchun yetarli emas. Boshqa davlatlar tajribasida keng qo'llanilayotgan deskriptiv tahlil, korrelatsion va regressiv tahlil, klasterlash va segmentatsiya, trend tahlili va dinamik qatorlar tahlili, shuningdek vizual tahlil metodlari orqali tomorqa xo'jaliklari faoliyatini samarali tashkil etish mumkin.

Mazkur yo'nalishda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Aholi tomorqalari va dehqon xo'jaliklari yer maydonlaridan samarali foydalanishning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi qaroriga muvofiq, 2025-yil 1-iyungacha tomorqa xo'jaliklari to'liq xatlovdan o'tkazilishi, ularning alohida hisobini yuritish hamda barcha ma'lumotlarni "Online mahalla" platformasiga joylashtirish belgilangan [10].

E'tiborli jihati shundaki, mamlakatimizda tomorqa xo'jaliklari statistikasi yuritilishi orqali ularning faoliyatini tartibga solish va rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan islohotlar soni tobora ortib bormoqda. Ushbu islohotlar sohaning barqarorligini, oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashdagi ulushini oshirish hamda mahalliy iqtisodiyotni mustahkamlashga xizmat qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Qishloq xo'jaligi tizimida tomorqa xo'jaliklari muhim iqtisodiy-ijtimoiy vazifalarni bajarib, oziq-ovqat xavfsizligi, aholining bandligi va daromad manbalarini ta'minlashda beqiyos ahamiyat kasb etadi. Biroq ushbu sohada rasmiy statistik ma'lumotlarning yetarli darajada tizimlashtirilmaganligi, ularning sifati va qamrovi pastligi ilmiy tahlillar hamda strategik rejalashtirish imkoniyatlarini sezilarli darajada cheklab qo'ymoqda.

Qashqadaryo viloyati misolida olib borilgan statistik tahlil natijalari tomorqa xo'jaliklarining soni, daromadlari va ishlab chiqarish hajmlarida o'sish kuzatilganini ko'rsatmoqda. Biroq inflyatsion omillar, ishlab chiqarish resurslarining to'liq safarbar qilinmaganligi hamda mavjud axborot bazasining zamonaviy statistik modellar bilan ishlashga mos emasligi, mazkur o'sishning barqarorligini ta'minlashda muayyan to'siqlarga sabab bo'lmoqda.

Shundan kelib chiqib, statistik tahlil faqatgina mavjud holatni tavsiflash emas, balki rivojlanish istiqbollarini ilmiy asosda bashorat qilishda ham muhim vosita sifatida tobora ahamiyat kasb etmoqda. Bu esa tomorqa xo'jaliklari faoliyatini chuqur ilmiy tadqiq etish, ilg'or statistik metodlarni keng qo'llash va axborot tizimlarini takomillashtirish zaruratini yuzaga keltirmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 1-apreldagi "Tomorqa xo'jaligi to'g'risida"gi O'RQ–681-son Qonuni. <https://lex.uz/ru/docs/-5351489>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 9-oktabrdagi "Fermar, dehqon xo'jaliklari va tomorqa yer egalari huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish, qishloq xo'jaligi ekin maydonlaridan samarali foydalanish tizimini tubdan takomillashtirish chora–tadbirlari to'g'risida"gi PF–5199-son Farmoni. <https://lex.uz/docs/-3371644?ON-DATE=10.10.2017>
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 30-iyundagi "Aholi tomorqalaridan foydalanish samaradorligini oshirishning qo'shimcha chora–tadbirlari to'g'risida"gi PQ–4767-son Qarori. <https://lex.uz/docs/-4877625?ON-DATE=10.06.2022&action=compare>
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 10-oktabrdagi "Fermar, dehqon xo'jaliklari va tomorqa yer egalari faoliyatini yanada rivojlantirishning tashkiliy chora–tadbirlari to'g'risida"gi PQ–3318-son Qarori.
5. Hasanov, Sh., & Muratov, Sh. (2023). Tomorqa xo'jaligi faoliyatidan keladigan daromadga innovatsiyalar ta'sirini iqtisodiy baholash. *The Innovation Economy*, 1(01), 132–144.
6. Mamatqulov, B. X., & Utanov, B. Q. (2020). Qishloq xo'jaligi statistikasi. Darslik. – Toshkent: Iqtisodiyot, 235 bet.
7. Гусева, О. В. (2018). Сельскохозяйственные переписи: исторический аспект. Роль государственной статистики в развитии современного общества: Материалы Международной научно-практической конференции, Иваново, 17–18 мая 2018 г. – Иваново: Ивановский гос. ун-т, Ч. 2, 232 с. ISBN 978–5–7807–1268–8.
8. Warren, S. W. (1936). Statistical Analysis in Farm Management Research. *Journal of Farm Economics*, 18(1), 169–179. <https://doi.org/10.2307/1231321>
9. Aholi tomorqa yerlarida autsorsing xizmatini ko'rsatish. Makroiqtisodiy va Hududiy Tadqiqotlar Instituti tahliliy ma'lumotlari. 2024-yil, aprel, 12 bet.
10. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2025-yil 28-martdagi "Aholi tomorqalari va dehqon xo'jaliklari yer maydonlaridan samarali foydalanishning qo'shimcha chora–tadbirlari to'g'risida"gi 191-son Qarori. <https://lex.uz/uz/docs/7507790>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 6

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>